

**СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
НА
ЕВРОПЕЙСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО
И
НАУЧНО ПРОСТРАНСТВО**
Том 13
2025

**MODERN DIMENSIONS
IN
THE EUROPEAN EDUCATIONAL
AND
RESEARCH AREA**
Volume 13
2025

ЗА БУКВИТЕ
ОПИСМЕНЕХЪ

Сборникът и научната конференция са реализирани в рамките на проект „Ежегоден пътуващ научен семинар с международно участие „Съвременни измерения на европейското научнообразователно пространство” по Договор № ПЧФНП-2025-06 от 21.03.2025 г. с научен ръководител гл. ас. д-р Ива Стоилова Костова, по вътрешен конкурс за разработка на проекти за издаване на научни трудове по Наредбата за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност на Министърството на образованието и науката на Република България.

Всички доклади са изцяло авторски, изразените мнения са на авторите.

© Академично издателство „За буквите – О писменехъ“, 2025
Университет по библиотекознание и информационни технологии, 2025
ISSN 2367-7988

**СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
НА
ЕВРОПЕЙСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО
И
НАУЧНО ПРОСТРАНСТВО**

**СБОРНИК С ДОКЛАДИ ОТ ДЕВЕТНАДЕСЕТИ
МЕЖДУНАРОДЕН ПЪТУВАЩ СЕМИНАР НА УниБИТ ПРОВЕДЕН
В ГР. АЙВАЛЪК, ТУРЦИЯ**

25th – 31st May 2025

**Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София, 2025**

ПОНЯТИЯТА „МИТ“ И „СВРЪХЕСТЕСТВЕНО“ В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

Надежда Томова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Статията разглежда начините, по които понятията „мит“ и „сврѣхестественно“ се проявяват в съвременната българска литература, като проследява тяхната еволюция и начините, по които се интерпретират от съвременните автори. Фокусът е върху взаимодействието между традиционните митологични мотиви и тяхната трансформация в нови литературни контексти. Изследва се как митът служи като средство за интерпретация на социалната и културната реалност, както и ролята на сврѣхестественото в изграждането на художествените светове. Статията подчертава значението на тези елементи за формирането на националната идентичност и съвременния литературен дискурс в България.

Ключови думи: културна реалност, литература, мит, сврѣхестественно, съвременни измерения.

ВЪВЕДЕНИЕ

Като за начало ще разгледаме понятията „мит“ и „сврѣхестественно“ и как те се проявяват и интерпретират в съвременната българска литература. В следващите няколко реда ще дефинираме двата термина, техните взаимовръзки и ролята им в литературния дискурс, като проследим еволюцията им от традиционните вярвания до съвременните интерпретации.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

В изследването е приложена интердисциплинарна методология, която включва критичен прочит на теоретични изследвания по разглежданата проблематика, функционален анализ, използване на сравнителен и жанров метод и др.

Определения и концептуални рамки Понятието „Мит“

Митът традиционно представлява разказ или легенда, чрез която културите обясняват произхода на света, човека и природните явления. В съвременната литература митът не се възприема само като историческа или религиозна система, а като символичен инструмент за изразяване на колективното несъзнавано, социалните архетипове и културните ценности. Редица съвременни автори използват митологични мотиви, за да подчертаят вечни теми като борбата между доброто и злото, пътешествието на героя или прехода между различни светове.

Според Кирил Топалов „митовете са не само разкази за богове и герои, а и своеобразна памет на народите, в която са закодирани техните представи за света“ (Топалов, К. 2004, с. 15).

Митът по своята първична същност е древна форма на разказ, която съдържа символични образи, архетипи и метафори, предаващи универсални истини за човешкото съществуване. Според Николай Аретов „Всяка идентичност се оформя около някакво идентификационно ядро, което включва белези за отличаване, за тъждественост и непрекъснатост, кодирани в някаква, казано най-общо, митология. Тя може да се открие както при индивида, така и при общността. Съществува някаква най-обща митична схема, която се реализира в няколко основни типа, които на свой ред имат множество индивидуални варианти“. (Аретов, Николай. 2006.)

В съвременната българска литература митът претърпява своеобразна метаморфоза, като авторите му придават нови интерпретации и адаптации към контекста на модерността, някой от който:

- **Архетипични образи:** Често се използват символи и герои, познати от традиционната българска култура – като героичния войвода, митичните създания и природните сили – които се преразказват в нова светлина.
- **Социално-политически контекст:** Митовите могат да се разглеждат като начин за изразяване на националната идентичност и колективното съзнание, особено в периоди на социална и политическа трансформация.
- **Литературни експерименти:** Много съвременни писатели смесват митологични мотиви с постмодерни техники, като играят с времето, пространството и повествователната структура, за да създадат уникален литературен жанр.

Понятието „Свръхестествено“

Свръхестественото често се асоциира с явления, които надхвърлят логиката и обясненията на природните закони. В литературата то може да бъде представено чрез фантастични елементи, чудовища, привидения или неразкрити мистерии. В съвременната българска литература свръхестественото не е просто ефект на ужас или забавление, а средство за изследване на човешката психика, моралните дилеми и границите на реалността.

Свръхестественото и неговата функция

Както вече споменахме понятие "свръхестествено" се отнася до явления, които надхвърлят обясненията чрез обикновената ми заобикаляща реалност. В съвременната българска литература обаче, то придобива множество различни и разностранни значения и функции, като например:

- **Психологически дълбочини:** Свръхестественото често е символ на вътрешния свят на героя – неговите страхове, надежди и несъзнателни импулси. Този елемент позволява на авторите да изследват сложността на човешката психика.
- **Методи за критика:** Чрез въвеждането на свръхестествени елементи, писателите могат да критикуват съвременните социални и културни явления, поставяйки под въпрос установените норми и ценности.
- **Мистерия и неопределеност:** Този елемент допринася за създаването на мистериозна атмосфера, която насърчава читателя да търси смисъл отвъд буквалното описание на събитията.

Ролята на „мита“ в съвременната българска литература Преосмисляне на традиционните теми

Съвременните български автори често използват митологични символи, за да изразят съвременни проблеми и конфликти. Например, в някои произведения митът служи като алегория за прехода от стария към новия начин на живот, символизирайки социални и културни промени, които засягат идентичността на нацията.

Интертекстуалност и диалог с миналото

Авторите не се ограничават до буквалното възпроизвеждане на митологични сюжети, а ги преплитат с модерни теми като индивидуалността, глобализацията и технологичния напредък. Този интертекстуален подход позволява на читателя да види паралелите между древните разкази и съвременните обществени въпроси, като по този начин се засилва дълбочината на литературната интерпретация. Отново според Аретов „Понятието *митология* също се употребява и в смисъл на важен комплекс от разкази, които носят същностно познание и затова биват повтаряни при някакви пространствено, времево и ритуално регламентирани условия. Тези разкази уреждат отношенията на субекта със себе си и със света във вертикален и хоризонтален план.“ (АРЕТОВ, Николай. 2006.)

„Свръхестественото“ като литературен инструмент Изследване на човешката психика

Свръхестествените елементи в литературата често служат като метафора за вътрешните страхове, несъзнаваните импулси и психологическите конфликти на героя. Както отбелязва Георги Цанков, „литературното свръхестествено не е просто фантастичен елемент, а огледало на вътрешния свят на героите“ (Цанков, Г. 2012, с. 98).

Чрез срещи с неразкрити сили, авторите подтиква читателя към размишления за границите на реалността и за начина, по който човек възприема и обработва своите вътрешни демони.

Една от основните функции на свръхестественото в съвременната литература е създаването на специфична атмосфера – атмосфера на мистерия, неизясненост и често напрежение. Този подход не само развлича читателя, но и го приканва да се замисли за възможните значения зад видимите събития, предлагайки многопластов подход към сюжета.

Разширяване на границите на жанровете

В последните години българските автори все по-често експериментират със смесването на жанрове – от реализъм до фентъзи и хорър. В този контекст свръхестественото става средство за разширяване на възможностите на наратива, като позволява на писателя да се освободи от ограниченията на традиционните жанрови рамки и да предложи иновативни и неочаквани сюжетни завои.

Въпреки че в последните десетилетия някои произведения са по-скоро фокусирани върху социално-психологическите аспекти на съвременния живот, има и такива, които интегрират митологични и свръхестествени елементи. Тези творби често се отличават със своята символика и многопластовост:

- **Алегорични разкази:** Някои автори използват митологични мотиви като символ на преход или трансформация, където героите преминават през поредица от изпитания, подобни на древните героични епоси.
- **Фантастични елементи:** В други творби свръхестествените явления стават част от ежедневието, подчертавайки идеята, че невидимото и необяснимото е винаги наблизо, дори в съвременния свят.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Понятието „мит“ в съвременната българска литература продължава да бъде мощен символ на националната идентичност и културното наследство, като отразява вечните въпроси за произхода и смисъла на живота. В своето изследване от 1993 г. Иваницка Георгиева пише: „Типологичната близост с митологични сюжети, присъщи на различни общности, позволява да се разкрият някои общи закономерности в развитието на човешката култура и съзнание. От друга страна, българските митични персонажи са разгледани като резултат от еволюционен развой и трансформация, наслоения и синтез на митологични явления, характерни за етническите съставки, образували българската анародност“ (Георгиева, Иваницка. 1993.)

От своя страна, свръхестественото ни предоставя средство да преосмислим границите на реалността и да се сблъскаме с неизреченото, което се крие в съзнанието ни. Както подчертава Михаил Неделчев, „литературата, която умело преплита митологичното с реалното, има силата да предефинира границите на художественото възприятие“ (Неделчев, М. 2017, с. 42).

В друго изследване на тема „Свръхестественото - преживелица и разказ“ публикувано пред 2000 година, Светла Петкова пише: „Вярата, както и свръхестественото, са стабилни компоненти на сюжетната структура. Поведенческите аспекти на народната религиозност се оказват не само културен реликт, но и жива културна практика в наши дни.“ (Петкова, Светла. 2000.)¹

В крайна сметка, както митът, така и свръхестественото продължават да бъдат вдъхновение и инструмент за творческо изразяване, помагайки ни да разберем по-добре не само света около нас, но

и вътрешния свят на човешката душа. Чрез синтеза на тези два елемента съвременните автори успяват да създадат творби, които са не само литературно завладяващи, но и дълбоко ангажиращи по отношение на човешкото съществуване и културното пространство.

С казаното дотук можем да обобщим, че понятията "мит" и "свръхестествено" в съвременната българска литература са повече от стилистични похвати – те представляват мощни инструменти за изразяване на колективната идентичност, историческите преживявания и вътрешните конфликти на човека.

В крайна сметка, става ясно, че както митът - така и свръхестественото продължават да бъдат вдъхновение и инструмент за творческо изразяване, помагайки ни да разберем по-добре не само света около нас, но и вътрешния свят на човешката душа.

Благодарности: Докладът се реализира като част от дейностите по Проект с тема: „Интердисциплинарно изследване върху вярванията и представите за свръхестествените и митичните сили, съхранени в културната памет на Северозападна България, и тяхната трансмисия във времето“, с Договор № КП-06-Н75/4 от 07.12.2023 г. финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката, с ръководител проф. д-р Венцислав Велев.

БЕЛЕЖКИ

1. Първото издание на „Българска народна митология“ излиза от печат през 1983 г. и е преиздадена през 1993 г. Издадена е на английски (Svyat, 1985) и на италиански език (Bulzoni, Roma, 1991). Удостоена е с Кирило-Методиевата награда за 1984 г. и международната награда по етноантропология „Питрè Саломоне Марино“ (Палермо, 1986 г.). Илюстрациите на книгата са дело на съвместния труд на авторката и нейния съпруг фотограф-художника Христо Юскеселиев.

ЛИТЕРАТУРА

1. **АРЕТОВ, Николай. 2006.** Национална митология и национална литература : Сюжети, изграждащи бълг. нац. идентичност в словесността от XVIII и XIX в. / Николай Аретов. - [София] : Кралица Маб, 2006 ([София : Експринт]). - 549 с.: ISBN 954-533-066-X : 12 лв/ ISBN 978-954-533-066-7
2. **БЪЛГАРСКАТА критика за акритическата проблематика** / Състав. Кирил Топалов и др. ; Под ред. на Ноеми Стоичкова. - София : СУ Св. Климент Охридски, 2004. - 314 с. ;
Други състав.: Б. Биолчев, В. Стефанов. - Библиогр. под линия. - Изд. по програма Акринет. - Офс. изд. - Съдържа материали от М. Арнаудов, П. Динеков, Ст. Стойкова, Н. Кочев, Т. Томов, С. Хаджикосев, Л. Станчев
ISBN 954-07-2039-7
3. **ГЕОРГИЕВА, Иваничка. 1993.** Българска народна митология : [Изследване] / Иваничка Георгиева. - 2. прераб. и доп. изд. - София : Наука и изкуство, 1993. - 260 с. : с ил., 48 л. ил. ; 30 см ISBN 954-02-0077-6 (Подв.) : 150 лв
4. **НЕДЕЛЧЕВ, Михаил.** Литературните школи-фантоми / Михаил Неделчев// В: Литературен вестник. - ISSN 1310-9561. - Год. 26, бр. 17 (10-16 май 2017), с. 9, 14
5. **ПЕТКОВА, Светла. 2000.** Свръхестественото - преживелица и разказ [в с. Галата, Тетевенско] / Светла Петкова //В: Български фолклор. - ISSN 0323-9861. - XXVI, 2 (2000), с. 37-49
6. **Цанков, Георги. 2012.** Българската фантастична литература. София: Захарий Стоянов, 2012, с. 98

REFERENCES

1. **ARETOV, Nikolay. 2006.** Natsionalna mitologia i natsionalna literatura : Syuzheti, izgrazhdashti balg. nats. identichnost v slovesnostta ot XVIII i XIX v. / Nikolay Aretov. - [Sofia] : Kralitsa Mab, 2006 ([Sofia : Eksprint]). - 549 s.: ISBN 954-533-066-X : 12 lv/ ISBN 978-954-533-066-7
2. **BALGARSKATA kritika** za akriticheskata problematika / Sastav. Kiril Topalov i dr. ; Pod red. na Noemi Stoichkova. - Sofia : SU Sv. Kliment Ohridski, 2004. - 314 s. ;

Drugi sastav.: B. Biolchev, V. Stefanov. - Bibliogr. pod linia. - Izd. po programa Akrinet. - Ofs. izd. - Sadarzhia materialii ot M. Arnaudov, P. Dinekov, St. Stoykova, N. Kochev, T. Tomov, S. Hadzhikosev, L. Stanchev ISBN 954-07-2039-7

3. **GEORGIEVA, Ivanichka. 1993.** Balgarska narodna mitologia : [Izsledvane] / Ivanichka Georgieva. - 2. prerab. i dop. izd. - Sofia : Nauka i izkustvo, 1993. - 260 s. : s il., 48 l. il. ; 30 sm
ISBN 954-02-0077-6 (Podv.) : 150 lv
4. **NEDELCHEV, Mihail. 2017.** Literaturnite shkoli-fantomi / Mihail Nedelchev // V: Literaturen vestnik. - ISSN 1310-9561. - God. 26, br. 17 (10-16 may 2017), s. 9, 14
5. **PETKOVA, Svetla. 2000.** Svrahestestvenoto - prezhielitsa i razkaz [v s. Galata, Tetevensko] / Svetla Petkova // V: Balgarski folklor. - ISSN 0323-9861. - XXVI, 2 (2000), s. 37-49
6. **Tsankov, Georgi. 2012.** Balgarskata fantastichna literatura. Sofia: Zahariy Stoyanov, 2012, s. 98

THE CONCEPTS OF "MYTH" AND "SUPERNATURAL" IN MODERN BULGARIAN LITERATURE

Abstract: *The article examines the ways in which the concepts of “myth” and “supernatural” manifest themselves in contemporary Bulgarian literature, tracing their evolution and the ways in which they are interpreted by contemporary authors. The focus is on the interaction between traditional mythological motifs and their transformation in new literary contexts.*

Explores how myth serves as a means of interpreting social and cultural reality, as well as the role of the supernatural in the construction of artistic worlds. The article emphasizes the importance of these elements for the formation of national identity and contemporary literary discourse in Bulgaria.

Keywords: *cultural reality, literature, myth, supernatural, modern dimensions.*

Chief Assist. Prof. Nadezhda Tomova, PhD

ORCID: 0000-0003-2649-5251

WoS: GQY-8372-2022

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: n.tomova@unibit.bg